

УДК: 355.02(4-672EU)

327.51

Bibliid 1451-3188, 15 (2016)

Год XV, бр. 55, стр. 284–298

Изворни научни рад

др Хатиџа БЕРИША¹

др Миле РАКИЋ²

ЗАЈЕДНИЧКА БЕЗБЕДНОСНА ОДБРАМБЕНА ПОЛИТИКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ИЗМЕЂУ МЕКЕ И ТВРДЕ МОЋИ

ABSTRACT

This paper focuses on the importance and influence of the Union on the security of Europe, the current situation of the same and the ratio of its members to the values that the Union proclaims. In this very complex strategic environment, as in the case of the European Union, the participants (countries aspiring to membership) can never be sure of the long-term effect of certain institutional choice "for" or "against" members. Since its formation, the Union tends to proclaim European integration as a peace project that would include political and economic cooperation, which is more complex within the Common Security and Defense Policy (CSDP) of the European Union. The paper reviews on the hard, soft and normative power of the EU, which makes it respectable factor in relation to other collectivities-alliances. In its internal transformation, the EU intends to use the pragmatic approach comparative advantage in capitalizing soft power in relation to NATO and ultimately achieve the same, exhibiting significant military and civilian potential for preserving peace and security in the region and the world.

Key words: security and defense policy, the European Union, integration, NATO, soft and hard power, the normative power of the Republic of Serbia, foreign policy.

¹ Министарство одбране, КША, Београд.

² Институт за политичке студије у Београду. Е-маил: rakicmile@hotmail.com

1) ЕВРОПСКА УНИЈА ИЗМЕЂУ ТВРДЕ И НОРМАТИВНЕ МОЋИ

Данас је недвосмислена тврдња да је међународни систем комплексан и да поред суверених држава обухвата и регионалне организације. Саме државе међусобно теже стварању услова за шири маневарски простор кроз изградњу нових веза и савезништава. Дакле, моћ и утицај неке земље неће произилазити само из њене голе снаге, односно величине, него и из других елементата који држави могу да омогуће да реализује свој интерес и утицај изван сопствених граница, како на земље савезнице и партнере, тако и шире. Дакле, Европска унија у улози економског лидера није индиферентна на указано и тежи да моћ коју поседује промовише, величајући сопствене вредности. С друге стране, ЕУ тежи да кроз развој нових концепата, раније развијених у САД-у, промовише могућности „превентивне заштите“ и „хуманитарне интервенције“ чиме настоји да релативизује поштовање правила УН. Оваквим приступом ЕУ наговештава земљама које нису чланице да немају осигурану заштиту већих сила и указује на њихов осетљив и незаштићен положај у безбедносном смислу.

Међутим, Европска унија се у међународним односима може сагледати на различите начине. Када разматрамо њен статус у оквиру међународног система, Унију стављамо у контекст као заједницу држава у односу на традиционалне приступе, раскидајући државотворни централизам као основ за функционисање безбедности сваке чланице понаособ. Разматрајући моћ Европске уније, у категоријалном смислу се иста, у материјалном и нематеријалном смислу као важног актера у међународним односима, може сагледати кроз три концепције моћи: тврде, меке и нормативне. Сасвим је сигурно да је моћ витални део „организма“, тј. жила куцавица међународне политике. Зато и стоји потреба да се разматра и спозна: „Колика је њена материјална вредност?“ Проблемско питање које се намеће је мерљивост и видљивост моћи једне државе или савеза држава. Да је она мерљива и заснована на посебним, одређеним материјалним капацитетима које државе поседују, представља један вид равнотеже снага и резултира односом опипљивих и неопипљивих добара у материјалном и нематеријалном смислу. Сама реч моћ потиче од старофранцуског израза „*poier*“ који значи „способност да се делује“. Мада, други страни теоретичари моћ виде као исход интеракција међу државама, тврдећи да се моћ односи на контролу или степен утицаја на друге државе. Ово би значило да је моћ способност једне државе да примора другу да учини нешто. Волфорт овом тврдњом истиче да постоји јасна разлика између тога како политички одлучиоци опажају равнотежу снага и стварне равнотеже као такве, и да је то оно што је заиста важно за разумевање међународне политике. У ствари, она представља слику коју политички одлучиоци имају у својим главама, иако стоји и чињеница да исти углавном

имају добар осећај за стварну равнотежу снага, мада се понекад прерачунају у погледу моћи ривалских држава. Оваквим приступом у разматрању се и усмерава начин перцептовања моћи кроз понашање субјеката.³ Међутим, интересантно је гледиште Роберта Дала (*Robert Dahl*) који наводи да се моћ може сагледати у разматрању субјеката (држава) и то да „А“ има моћ над „Б“ до обима до ког „А“ може да натера „Б“ да учини нешто што, иначе, „Б“ не би урадио.⁴ С тим у вези, моћ постоји само онда када држава врши контролу или утицај, и стога се може мерити тек након што исход буде познат. Овакав принцип по коме се отварају могућности утицаја једне државе у односу на другу представља основни вид утицаја у међународним односима. Макс Вебер (*Maks Veber*) је дао класичну дефиницију моћи, која подразумева изгледе једног човека или више људи да спроведу сопствену вољу у неком заједничком деловању, чак и упркос отпору других који у том деловању учествују. Они који поседују већу моћ, законито теже владавини над онима који имају мању моћ. Међународна политика је политика силе и моћи, и према већини мислилаца не постоји дилема да „јаки чине оно што могу, а слаби прихватају оно што морају“, па је стога и саму ЕУ натерало да се стратешки геопозиционира на светској интересној мапи као важан колективитет. За представнике реалистичке парадигме међународних односа, стицање, очување, увећање, пројекција и примена моћи је основни начин за обезбеђење опстанка државе и нације и средство за реализацију, унапређење и заштиту њених националних интереса и вредности у анархичном и непријатељском спољном окружењу. У складу са овим схватањима, државе се не разликују у погледу својих спољнополитичких циљева, већ само у погледу своје моћи и способности да исту експлоатишу. Стога је моћ степен способности да се други субјекти – државе приволе или натерају на понашање које поседник моћи жели. Као резултат наведеног проистиче и борба за моћ која представља изграђивање способности утицаја и сам утицај на друге субјекте у међународним односима, а у крајњем исходу је остваривање сопствених интереса и циљева. Поред тога, вредни помена су концепти тврде и меке моћи, које су развијали реалистички и неолибералистички теоретичари. Даља подела моћи је на „додирљиву“ и „недодирљиву“. Додирљива моћ једне земље односи се на мерљиве величине као што су: територија, природна богатства, број становника, физички показатељи војне моћи. С друге стране, недодирљиви чиниоце моћи су: национална воља, дипломатско умеће, подршка коју власт једне земље ужива у свом народу, привлачност одређеног погледа на свет, културно уметничке

³ William C. Wohlforth, "The Elusive Balance: Power and Perceptions during the Cold War", Cornell University Press, Ithaca, NY: 1993, pp. 3-5.

⁴ Robert Dahl, "The Concept of Power", *Behavioural Science*, 1957, Vol. 2, No. 3, pp. 202-203; David A. Baldwin, *Paradoxes of Power*, Basil Blackwell, New York, 1989; Karl W. Deutsch, *The Analysis of International Relations*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1988, Ch. 3.

творевине и идеологије. Недодирљива моћ, у крајњем, представља способност да се пожељни исходи остваре привлачностима, а не принудом. Стога, додирљива и недодирљива, односно тврда и мека, моћ нису одвојене и међусобно супротстављене категорије већ, напротив, оне имају међузависни и допуњујући карактер. Кроз инструменте меке, нормативне и тврде моћи, који се користе у начину испољавања, најлакше је извршити њихово појмовно дефинисање. Стога инструменте меке моћи чине: привлачност културног модела, идеологија, систем образовања и начин живота, поштовање институција, снаге, угледа и успеха друштва – државе која поседује моћ. У начину испољавања се меком моћи тежи привлачењу потенцијалног противника и да му се на посредан начин наметне деоба циљева применом дијалога и сарадње. Превасходно се у примени првенствено дефинишу одлучујуће заједничке тачке, инсистирајући на разумевању и тежњи да се кроз компромисно решење убеди друга страна. Наравно, да се уз уметност убеђивања, коју поседује Европска унија, у самој основи испољавања иста ослања на поверење и поштовање договорног – тј. суптилног наметања решења. Овакав начин примене меке моћи дефинише и њене могућности, а самој недодирљивости, и уз дипломатско умеће актера који је испољава, тежи се ка интересном остваривању циљева. Овај вид моћи представља магнетисање противника да би се спровео утицај на индиректан и непринудан начин по чему Европску унију квалификује као актера са значајним регионалним и глобалним утицајем. С друге стране се кроз примену нормативне моћи представља остваривање спољашњег утицаја применом и мењањем норми и стандарда са тежњом унифицирања са актером који их намеће. Кроз презентовање и наметање нормативне моћи жели се противнику наметнути суштина која се налази у основама ЕУ, огледана у системској уређености и поштовању правила „игре“. Нормативна моћ представља један вид правне заштите и дугорочно капитализовање наметнутих идеја и решења. Оваквим приступом се ЕУ квалификује као глобални актер који, користећи универзалне принципе и вредности које сам ствара, непосредно утиче да други међународни актери прихвате исте као легитимна правила понашања у међународној заједници. На овај начин се сама Унија намеће као промотер решења у односу на већ имајуће решење појединачних држава чланица. Заједничко за све три врсте моћи је тежња да стратешки циљ остваре кроз примену различитих средстава и да су међусобно независне. Сами показатељи којима располаже Европска унија представљају се као скуп капацитета држава чланица представљајући се као јединствени и функционални актер који има интеграциони потенцијал и еволутивна очекивања. Самим тим, теоретичари своје идеје о јачини Европске уније исказују кроз поседовање моћи (тврда, мека и нормативна) чиме се могу чути и различити одговори на питање: „Да ли је Европска унија глобални актер?“

2) ЕУ И ТВРДА МОЋ

Сталном тежњом за изградњом способности ЕУ да буде способна да самостално делује примењујући могућност испољавања утицаја на друге државе, у константној тежњи за ангажовањем војне силе ослањајући се на стратешке капацитете свог НАТО партнера, дале су САД-у одрешене руке. Оваквим приступом САД теже ка сопственом растерећењу и осамостаљивању саме ЕУ. Напротив, САД у преговорима истовремено врше притисак, како би посредно наметнули своју вољу зараћеним странама, али и на споредне актере у сукобу који могу да утичу на унапред планирано решење. Неуспех ЕУ да произведе утицај на стране у сукобу, може се објаснити чињеницом да европске државе још увек нису успеле да развију самостални војно-безбедносни идентитет, који би у потпуности био аутономан. У међудржавном поретку у ком превладавају конфликтни односи, војна и економска снага биће главни критерији моћи, па тиме и класификације, односно хијерархије земаља.⁵ Када је у питању мерљивост тврде моћи државе, суштински се иста односи на разликовање држава према њиховим капацитетима и снази која најчешће подразумева војне потенцијале земље. С тим у вези је и мерљивост наведене моћи исти унутар самих чланица Уније. Иако ЕУ, тежи значајнијем развоју у оквиру Заједничке спољне и безбедносне политике, наведени механизам сарадње чланица ЕУ у великој мери ослања се на НАТО. Европска унија испољила је слабости у експлоатацији тврде моћи, пре свега због нејединства и неодлучности унутар саме Уније. Ово показује да су зараћене стране могле да пролонгирају тражење задовољавајућег решења, јер нису осећале војни притисак од стране Европе. Стога је и тврдња да је ЕУ „мека“ сила, протумачено од самих њених чланица које заиста нису биле спремне да учине уступке који би утицали на увећање интересно-инвестиционог потенцијала саме Уније. Међутим, након споразума Берлин плус 2007. године, Унија увиђа да је једини успех који се може остварити у кохезивној спољној политици њених водећих чланица као и у рационалнијој употреби тврде моћи. Потпуни успех наведеног остварује се тек након потпуног дипломатског успећа који би омогућио ангажовање војних снага у иницијалној фази избијања кризе. Сами извори тврде моћи карактеришу се у инструментима за њену примену. Инструменти тврде моћи су: претња, принуда, примена силе. О тврдој моћи државе највише су говорили представници реалистичке школе међународних односа (Џон Миршајмер тврди да непрестани мир демократских, економски развијених и привредно повезаних држава не постоји и да ће се круг насиља наставити и у XXI веку). Примораване других

⁵ „Способност да водите рат и правите новац јавља се као два кључна индикатора политичког успеха”. Видети: Chris Patten, *What next? Surviving the 21st Century*, Penguin Books, London, 2008, p. 19.

држава на промене назива се директном или заповедном методом примене моћи – тврда моћ (она је додирљива и мерљива моћ). Тврду моћ карактерише принудно саглашавање са циљевима оног који их намеће при чему се користе методе економског застрашивања, међународног изоловања уз примену силе са последицом поражавања противника. Тврда моћ представља способност актера за „радикалнијим“ приступом у остваривању својих циљева. У контексту Европске уније иста се не може сврстати као главни актер са глобалним утицајем у експлоатацији тврде моћи због ограничења и двоструке ангажованости већине њених чланица у НАТО. Међутим, самосвесност ЕУ, и све веће инсистирање њених најмоћнијих држава чланица, намеће потребу за преиспитивањем њеног будућег деловања и то кроз увећање способности за експлоатацију тврде моћи.

По мишљењу многих теоретичара, по свом обиму ЕУ представља глобалног актера само у збиру појединачних капацитета држава-чланица. С друге стране, нормативна моћ имаће подстицајни карактер да правно регулише минималну експлоатацију тврде моћи у њеној иницијалној фази. Имајући у виду да ће то бити интенција у будућем начину деловања Уније, која ће кроз примену концепта нормативне моћи остварити далеко виши степен развоја. У крајњем контексту, ЕУ тежи да достигне самосталност у деловању на глобалном плану, промовишући норме експлоатацијом неоспорних потенцијала меке моћи, а недостајућу тврду моћ би делимично позајмљивала (стратешке капацитете) од колективитета какав је НАТО. Уколико Унија жели да буде постојан глобални актер, неопходно је да свој недостатак развија што пре. Тежиште развоја будућих заједничких војних снага, услед немогућности за постизање консензуса, остављено је за будућност, а нагласак је стављен на војне коалиције две или више држава-чланица (Француско-Немачке војне снаге). Формирање јединствених снага присутно је још увек само у мировним операцијама, а то се најјасније може видети на примеру мисије ЕУЛЕКС. Недостатак консензуса, стално присутна подела на земље „старе“ и „нове“ Европе, и више „атлантски“ и више „европски“ оријентисане, додатно отежавају даљи напредак ка стварању јединственог спољнополитичког и безбедносног идентитета. Међутим, последњу деценију означило је постепено одрицање од меке моћи и улагање у војне операције уз видљиву журбу ка остварењу сна о независном војном деловању. За разлику од Грузије, гасни спор са Украјином био је другачијег карактера. У њему није употребљена војна сила, а циљ је био сигнал Европљанима да је Русија непоуздан партнер и да се са њом не може развијати „стратешко партнерство“.⁶ Међутим, избијањем кризе на Криму ситуација се у корену мења чиме је ЕУ испољила немоћ да применом тврде

⁶ О стратешком партнерству Русије и ЕУ видети: Зоран Милошевић, „Русија и ЕУ – стратешко партнерство или стратешка заблуда“, *Политичка ревија*, 4/2008, стр. 1043.

моћи активно учествује у решавању кризе слањем снага. Намера ЕУ била је да се снаге превентивно разместе како би спречиле кризу у њеној самој почетној фази и онемогућиле проглашење самоотцепљења Крима и припајање Русији. На овакав исход сигурно је утицала умешаност САД-а, која је додатно оптеретила решавање проблема и несаглашавањем са Немачком и Француском о будућем председнику који би био спроводилац идеја западне алијансе. Као прилог оваквој чињеници неслагања ЕУ и САД-а око председничког кандидата који би био интересна спона, стоји у обелодањивању транскрипта разговора високих дипломата САД-а и њихов став на улогу ЕУ у решавању новонастале кризе. Овом ставу у прилог иде и чињеница да је водећа чланица ЕУ (Немачка) са Русијом, која има загарантовану енергетску дугорочну корист, што је и утицало на сам исход испољавања. Ова обостарана корист Немачке и Русије, од стране других чланица ЕУ, протумачена је као трајна сигурност у виду експлоатације руских енергената а, с друге стране, за Русију је значила повраћај лидерства и веће учешће у европској, а самим тим и на светској политичкој сцени заузимајући значајно место у међународним односима држава – савеза држава. Мада и реакција ЕУ на све наведено није остала незапажена, па је у фокусу свог интересовања тежила да развије способност која јој недостаје. Међутим, Европска унија паралелно с тим, самостално покушава да одржи висок ниво научно-технолошког развоја за којима Русија исказује потребу. Све напоменуто наводи да Унија са Русијом има чист „словни бизнис“ кроз размену научно- технолошког потенцијала за природни ресурс.

3) ЕУ И МЕКА МОЋ И ЊЕНА МЕРЉИВОСТ

Да је лидерство у експлоатацији меке моћи од стране Уније имало ефекта и да није прошло непримећено указује и заинтересованост других држава и колективитета за њеном све већом применом. Колики је значај дат на спровођењу меке моћи од стране водећих држава (САД, Русија, Кина, Немачка, В. Британија...) и организација држава (ЕУ, НАТО, ОДКБ, БРИКС, и др.) у последњих двадесетак година, битно је утицало на понашање држава у међународним односима, па и у друштвеним наукама. Мека моћ заокупља толико пажње иако је први пут поменута 1990. године у књизи *“Bound to Lead – Changing Nature of American Power,”* Џозефа Наја, познатог професора са Харварда. Најважнији појам који је Нај дефинисао је, у ствари, „мудра-паметна моћ“ која представља пажљиву координацију и упоредну употребу тврде и меке моћи. Стога појму меке моћи није требало дуго да постане један од најпопуларнијих појмова, како у науци о међународним односима тако и у свакодневном животу. Да је мека моћ препозната као битан и мерљив фактор јачине и значаја неке земље у међународним односима, наводи и интерес других земаља које и нису чланице Уније за истом. Међутим, данас су велике

силе, а и друге војно-економски развијене земље, вођене чињеницом да у времену које долази употреба силе није више тако популарно средство у међународним односима између држава. Овакав приступ, светске лидере наводи да се, с једне стране, применом меке моћи може остварити већи ефекат чиме би се и увећао интересно – инвестициони потенцијал и утицај у региону и свету. С друге стране, могу се значајно смањити трошкови које оружани сукоб намеће кроз испољавање тврде моћи. Ово је за светске лидере представљало један вид „политичког буђења“, које се касније и десило у арапском свету и источној Европи са тежиштем испољавања утицаја на младе студенте и незапослену популацију, коју је лако мобилисати за супростављање привилегованим слојевима друштва, у фази иницирања кризе, а каснији логичан след био је организовање отпора против ауторитета државе и свргавање коруптивне привилеговане владајуће елите. Мада је важно напоменути и да се у начину примене моћи (тврда и мека) у приступу разликује и њена прагматичност и сврсисходност када су у питању међународни односи. Реалност односа држава, као и колективитета (нпр. ЕУ, НАТО, ОДКБ, БРИКС, и др.), у испољавању политичких инструмената наводи теоретичаре да коришћење тврде моћи постаје све контрапродуктивније (сетимо се скорашњег Арапског пролећа), док, с друге стране, мека моћ стиче све већу популарност и данас се посматра као важан и свеобухватан индикатор моћи држава. Мада, радикалан заокрет великих сила у курсном одређењу са тврде на меку моћ, и за ЕУ била је идеална прилика да своје недостатке у војном смислу надомести надоградњом истих са колективитетом какав је НАТО. Разлоге за овакво размишљање су и наводи лидера водећих чланица ЕУ да војно деловање експлоатишу у самој иницијалној фази избијања кризе делујући превентивно. Међутим, као и кад су у питању други облици моћи, и овде је важно знати ко је моћнији. У том смислу праве се различите ранг листе држава по мерилу меке моћи. У свету постоје две еминентне консултантске куће које се баве истраживањем и рангирањем меке моћи држава. Једна од најпознатијих је консултантска кућа *“Ernst & Young”*, која је у сарадњи са Сколково Институтом за студије тржишта из Москве сачинела ранг листу. Такође, позната је и ранг листа меке моћи коју издаје британски часопис *“Monocle”*.⁷ На трагу наведеног, имајући у виду актуелност расправа о померању моћи у светској политици данас, у шаблону по ком се врши процена меке моћи држава коришћено је 13 критеријума које у својим извештајима употребљава већ поменута консултантска кућа *“Ernst & Young”*. У извештају о мекој моћи тржишта у успону за 2012. годину, *“Ernst & Young”* користи исти број варијабли које су груписане у три веће области и то – глобална слика, глобални интегритет и глобална интегрисаност. У

⁷ Интернет: <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/> (приступљено 05. 02.2014.)

глобални интегритет, “Ernst & Young“ убраја индекс слободе, излазност бирача, владавину права и заштиту природе. Поред наведеног, у глобални интегритет убраја се и врши рангирање земаља на основу њиховог придржавања етичког или моралног кодекса. Нови трендови су у глобалној безбедности, где међународна заједница води рачуна и о начину на који државе поштују и штите своје грађане. Самим тим, свет поштује државе које поред наведеног јачају укупан положај својих грађана и уважавају своје суседе, чиме у крајњем подржавају политичке и друштвене реформе. Ово питање је посебно актуелно у самој Унији и њеним чланицама, и њихов однос према оним земљама које немају интегритет и нису уважене од остатка света. Сасвим је сигурно да је истима тешко да промовишу и акумулирају меку моћ. Глобална интегрисаност представља мерљивост повезаности државе-држава чланица са остатком света и њихова међуповезаност. Број људи који је посећује, долази да студира или да живи у тој земљи, те начин на који земља комуницира са светом, кључне су компоненте на којима се заснива њена повезаност са остатком света кроз општекорисну способност да врши утицај. У глобалну интегрисаност спадају број имиграната, број страних туриста, број универзитета на листи “*Times Higher Education World University*“, као и ниво знања енглеског језика.

4) ЕУ И НОРМАТИВНА МОЋ

Европска унија данас, своју моћ жели да нормативно заштити преваходно од стране држава које нису њене чланице, чиме квалитативно тежи оснажити кроз институционално јачање у односу на државе чије институције нису у стању да испуне минималне функције које би требало да врши јавна власт (нпр. интерна безбедност становништва, снабдевање јавним сервисима, обезбеђење исхране, и др.). Конструкција Европске уније је, како смо видели, од почетка водила рачуна о заснованости на нормативним вредностима. Ова чињеница узета је у обзир и приликом сукцесивних проширења ЕУ, како у погледу формирања главних тела ове интеграције, тако и у погледу процеса одлучивања и њеном нормативном утемељењу. Парламент Европске уније, и сам број чланова Европске комисије, Савет министара, односно Европског савета, карактерише нормативно правни оквир и начин организације и функционисања појединих органа ЕУ (посебно Комисије, Суда правде, Европског савета, и др.) чиме се тежи пружању одређене заштите државама чланицама. У примени нормативне моћи, земље чланице ЕУ имају могућност да сопствене интересе изразе као интересе целокупне Европске уније, што у огромној мери увећава њихове потенцијале и релативни утицај у међународним односима. Упркос наведеном, Унија у просперитетном развоју истиче своју нормативну моћ уз промоцију политичког капитала и способности грађења норми. Сама нормативна моћ

представља моћ саме државе-актера да на високом цивилизацијском нивоу поставља нормативне стандарде под утицајем саме Уније, и обратно. Нормативна моћ базирана на моћи идеја и норми, и у блиској је међузависности са меком моћи, представља промоцију заједничких стратегија којима се поштују међународне норме и стандарди од значаја на светски поредак. Један од важних корака који државе користе за изградњу норми је проналажење институционалног оквира за одржавање и даљњи развој норми и способност да исте примени у пракси. С тим у вези, Унија користи нормативну моћ да без присиле, на јасним уверењима, уз аргументацију, могу обавезати актере да прихвате унифицирана „правила“ самог савеза. Заговарањем наведеног усклађују се вредности које негује Европска унија. Стога, ако жели бити значајна у међународним односима, требала би се ослањати на нормативну моћ увек, а не само кад јој одговора. За мале земље, које су чланице Европске уније, нормативна моћ је од битног значаја из разлога што имају могућност промовисања сопствених идеја, нпр. Финска је искористила своје председавање како би остварила већу транспарентност, корисност и једноставност доношења одлука у самој Унији, дајући себи на значају и значају земаља на северу, а с друге стране Португал је искористио председавање како би ојачао заједничку стратегију према Данској за потребу проширења исте. У примени Унија тежи да кроз нормативну моћ премести пажњу анализе са емпиријског проучавања институција, или политика ЕУ, према сазнајним процесима, тежећи да правно обликује сопствену политику што и чини „нормативну разлику“.⁸ Европска унија „обухвата пост-Вестфалијанске вредности које други желе да опонашају, што укључује врховни принцип одрживог мира, кључне принципе слободе, демократије, људских права и владавине права, као и вредности једнакости, друштвене солидарности, одрживог развоја и добре владавине“.⁹ Услед јединственог контекста у којем се развија, ЕУ у односима са државама-чланицама и светом примењује универзалне норме и принципе¹⁰, и делује на „нормативан начин“, без ослањања на силу и свеукупне ресурсе којима располаже, чиме се постиже „нормативна разлика“. У крајњем контексту Европска унија, посредством нормативне моћи, остварује се у односу на друге регионалне организације, јачајући „нормативни квалитет“ који означава свест о потреби за деловањем, промовишући одређене норме унутар међународног система, испољавајући утицај на раније утврђена правила у међународној политици. Применом нормативне моћи, ЕУ жели да

⁸ Интернет: <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/>, op.cit., стр. 240.

⁹ Andre Gerrits, "Introductory Observation on a Controversial Notion" in: Andre Gerrits (ed.), *Normative Power Europe in a Changing World: A Discussion*, op.cit., p. 3.

¹⁰ Ian Manners, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?", op.cit., p. 241.

капитализује и учини међузависност са меком моћи, а крајњи ефекти би значајно били видљиви на спољнополитичком плану.¹¹

5) КОМПАРАТИВНИ ОДНОС МЕКЕ МОЋИ НЕМАЧКЕ И СРБИЈЕ

Од значаја је да земље које по својој величини и потенцијалима не подразумевају аутоматски и већи међународни утицај, стога основни критериј меке моћи у међународном систему остаје војна и економска сила. Стварањем УН-а, и за нас посебно интересантне ЕУ, релативни положај земаља које су чланице неког од наведених колективитета се побољшао. Њихов положај је повољнији и заштићенији у ситуацији када су везане чврстим правилима дефинисаног савеза, који им пружа могућност коришћења додатних инструмената међународног утицаја. Европска унија је тако пружила могућност за израженију улогу мањих земаља. У овом смислу идентификовано је шест институционалних механизма којима се појачава улога мањих земаља, као што су: карактер правног система ЕУ, ефекат „савеза”, функционисање појединих органа ЕУ, начин гласања у ЕУ, начин формирања политика ЕУ, као и процес „европеизације”. Утицај Немачке и њена супериорност у ресурсном смислу када разматрамо меку моћ, предмет је даљег рада, јер иста у квантитативном и квалитативном представља лидера унутар Уније. Ово може за политичке доносиоце у Р. Србији да послужи као основа за значај односа Р. Србије и Немачке. Како би све ово било мерљиво “Ernst & Young” је понудио и изворе преко којих се тих тринаест варијабли могу пратити и кроз табеларни приказ водеће земаље ЕУ Немачке и њена супериорност у односу на Р. Србију. Мека моћ Немачке огледа се у култури, науци, филозофији, индустрији и брендовима, и свакако у њеном утицају у међународним организацијама. Такође, посредно је испитана могућност увећања меке моћи кроз њено деловање унутар Европске уније. Самим тим, кроз домете и ограничења Немачке меке моћи, при чему су кључни „убедљивост и постављање примера” и „ресурс поверења”. Немачка је утицајна и у међународним организацијама. У оквиру Савета безбедности УН она је била изабрана као нестална чланица за период од 2011. до 2012. године. Немачка је трећи највећи финансијер ОУН, њена издвајања покривају нешто више од 7% редовног годишњег буџета УН. Члан је свих пет организација Групе светске банке (World Bank Group). У Међународном

¹¹ Менерс наводи шест начина на који се нормативна моћ шири на друге делове света: „зараза”, информациона дифузија, процедурална дифузија, трансференција, отворена дифузија, културни филтер, *Ibid.*, pp. 244–245.

монетарном фонду по броју гласова за доношење одлука заузима треће место, иза САД-а и Јапана. Чланица је Савета Европе, НАТО, Организације за економску сарадњу и развој (ОЕСД). Чланство у овим организацијама потенцијално може допринети мекој моћи, али, с друге стране, непопуларно понашање може да смањи углед неке земље, уколико се следи само свој интерес код доношења тешких одлука.¹² Важно је напоменути да, уколико Немачка „решити“ или „помогне“ у решавању проблема са којима се суочава Еврозона данас, њена мека моћ свакако ће се повећати, најпре у ЕУ, а онда и шире. У супротном, тешко да можемо очекивати позитивну слику о њој, пре свега у земљама које су најтеже погођене кризом. Немачка не сноси сву одговорност и сав терет решавања кризе, али уколико преузме на себе ту одговорност и оствари успех, свакако ће свака каснија њена одлука имати већу легитимност и веће поверење.

Основни показатељи меке моћи Немачке

Показатељ	Податак	Место на свету
Површина територије	357.022 км ²	63.
Становништво	81.147.265	16.
Густина насељености	229, 4 становника по км ²	
БДП у паритету куповне моћи	3.250 билиона долара	6.
БДП по глави становника	39.700 долара	29.
Ниво незапослености	6,5%	70.
Џини индекс	27	126.
Индекс људског развоја	0,920	5.
Главни град	Берлин	
Званични језик	Немачки	
Званична валута	Евро	

У изради табеле коришћени су подаци CIA – The World Factbook и UNDP Human Development Report 2013.

Колика је заправо мека моћ Србије и шта чини њене основне упоришне тачке, као и могућност учачавања тенденција које исту могу водити ка увећању или смањивању ове моћи у будућности. Најпре се анализира положај Србије у сваком од 13 критеријума које ревизорска кућа “Ernst & Young“

¹² Simon Blumer, William E. Paterson, “Germany and the European Union: from ‘tamed power’ to normalised power?”, *International Affairs*, 2010, Volume 86, Issue 5, pp. 1051-1073.

користи при изради индекса меке моћи. Србија се, при том, нарочито пореди са државама из региона. Сам резултат истраживања наведене ревизорске куће јасно указује на то да Србија не спада у групу земаља које поседују значајнију меку моћ на светском нивоу, и да је нереално очекивати да би Србија могла ући у ред држава са истакнутом меком моћи. Међутим, саме бројке указују да има простора за побољшање садашњег биланса меке моћи, а исти се може развијати превасходно на регионалном нивоу. Важно је истаћи да на регионалном нивоу, мека моћ Србије није занемарљива, иако по већини анализираних критеријума заостаје за одређеним државама, попут Хрватске и Словеније. Када разматрамо критеријум културних добара који се огледа у извозу филмова, музике и књига Србија заостаје значајно за Хрватском и Бугарском у региону. Веома важно је и напоменути да у јачању меке моћи и мењању опште слике о Р. Србији је и то да је од средине 2012. године када је добила нову Владу, започела одлучнију борбу са корупцијом. Стога ће и ове нове околности донети и успон Србије на релевантним рангирањима владавине права и да ће се кроз интерпретацију и кораке у том смеру које предузимају њени званичници, побољшати живот и стандард грађана, а у крајњем и увећати мека моћ кроз боље бројчане показатеље.

Основни показатељи меке моћи Р. Србије

Показатељ	Податак	Место на свету
Површина територије	88.361 км ²	113.
Становништво	9.090.715	90.
Густина насељености	102,88 становника по км ²	
БДП у паритету куповне моћи	40,29 милијарди долара	80.
БДП по глави становника	5.964 долара	114.
Ниво незапослености	23,6%	176.
Џини индекс	28,2	121.
Индекс људског развоја	0,769	64.
Главни град	Београд	
Званични језик	Српски	
Званична валута	Динар	

У изради табеле коришћени су подаци CIA – The World Factbook i UNDP Human Development Report 2013.

Оно чиме у промоцији глобалног угледа се можемо поносити су светски признати и познати научници који су допринели да се име Србије прочује широм света, свакако најзначајнији Никола Тесла, Милутин Миланковић,

Михајло Пупин..., а дипломатско умеће Јована Ристића као човека импресивне интелигенције и величине у српској политици XIX века у којој је био једини српски дипломата који је могао равноправно да разговара са европским дипломатама, што представља неопходност која данашњу политичку прагматичност претвара у нужност. Међутим, свакако најважнија основа меке моћи је наслеђе које њено традиционално чланство у Уједињеним нацијама и земље које Р. Србију виде као јединог наследника идеје у Покрету несврстаних, односно јединствени углед који је стекла као један од оснивача наведеног покрета. Србија данас није његов члан, али је последњих година покушала да поврати углед који су Југославија и Београд (као место прве конференције) имали међу несврстаним земљама. Неки од покушаја учвршћивања ових веза и увећавања меке моћи Србије, активнијом улогом у сарадњи са Покретом несврстаних, јесу већ помињани програм стипендирања студената из ових земаља, „Свет у Србији“, као и организовање Конференције Покрета несврстаних 2011. године у Београду, поводом прославе јубилеја педесете годишњице од његовог оснивања. Што се тиче чланства у другим међународним организацијама и деловању Србије кроз њих као извору меке моћи, треба истаћи настојање да се активно делује кроз Уједињене нације. Јачању глобалног угледа свакако доприноси и позиција председника Генералне скупштине УН, на коју је некадашњи српски министар спољних послова Вук Јеремић изабран 2012. године.

6) ИЗВОРИ

- „Стратегија европске безбедности“, *Безбедна Европа у бољем свету*, Центар за међународне и безбедносне послове, децембар 2003.
- Blumer, Simon, William E. Paterson, „Germany and the European Union: from ‘tamed power’ to normalised power?“, *International Affairs*, 2010, Volume 86, Issue 5.
- Dahl, Robert, „The Concept of Power“, *Behavioural Science* 1957, Vol.2, No. 3.
- Gerrits, Andre, „Introductory Observation on a Controversial Notion“ in: Andre Gerrits (ed.), *Normative Power Europe in a Changing World: A Discussion*, 2010.
- <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/> (приступљено 05. 02.2014.)
- Manners, Ian, “Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?“, *JCMS*, 2002, Vol. 40, no. 2.
- Manners, Ian, “The Normative Ethics of the European Union“, *International Affairs*, 2008, Vol. 84, no. 1.
- Patten, Chris: *What next? Surviving the 21th Century*, Pinguin Books, London, 2008.

- Rapid – growth markets soft power index, Ernst & Young, Skolkovo – Moscow School of Management, Institute for Emerging Market Studies, Moscow, Spring 2012, Извор: интернет <http://www.skolkovo.ru/public/media/documents/research> 2012.
- Toje, Asle, „Normative Power in Europe after the Post-Cold War“ in: Andre Gerrits (ed.), Normative Power Europe in a Changing World: A Discussion, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, The Hague, 2009.
- Wohlforth, C. William, *The Elusive Balance: Power and Perceptions during the Cold War*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 2012.
- Милошевић, Зоран, „Русија и ЕУ – стратешко партнерство или стратешка заблуда“, *Политичка ревија* 4/2008, ИПС, Београд, 2008.